

Milan Oljača
Bojan Branovački¹
Selka Sadiković

Odsek za psihologiju,
 Filozofski fakultet,
 Univerzitet u Novom
 Sadu

SOCIJALNO POŽELJNO ODGOVARANJE I STRUKTURA LIČNOSTI – DIMENZIONALNA I TIPOLOŠKA PERSPEKTIVA²

Prvi cilj ovog rada jeste da ispita odnos socijalno poželjnog odgovaranja (SPO) sa ARC tipologijom (Asendorpf-Robins-Caspi), koja polazi od pretpostavke o tri tipa ličnosti: rezilijentnom, hiperkontrolisanom i hipokontrolisanom i testira hipotezu o povišenim skorovima na SPO kod tipa rezilijentnih. Drugi cilj ovog rada je da ispita relacije SPO sa sedam bazičnih dimenzija ličnosti. U istraživanju je učestvovalo 1322 ispitanika (51.7% ženskog pola), starosti od 18 do 77 godina (AS = 33.63). Primenjena je IPIP simulacija skale Malo verovatnih vrlina (Mvv), kao upitnička operacionalizacija SPO, i skraćena verzija upitnika Velikih Pet plus dva, koji operacionalizuje sedam leksičkih dimenzija ličnosti u srpskom jeziku. Analiza latentnih klasa je sprovedena u zajedničkom prostoru dimenzija VP+2 i Mvv. Analizom su identifikovana tri tipa ličnosti: neadaptirani, rezilijentni i suzdržani. Rezultati idu u prilog pretpostavkama o relacijama SPO i tipova ličnosti, pri čemu tip rezilijentnih postiže umereno povišene skorove na SPO, tip suzdržanih prosečne skorove, dok tip neadaptiranih postiže umereno snižene skorove na SPO. Kako bi se ispitale relacije SPO sa dimenzijama ličnosti primenjena je univarijatna analiza kovarijanse, uz kontrolu pola, starosti i obrazovanja. Rezultati potvrđuju nalaze prethodnih istraživanja o relacijama SPO sa dimenzijama ličnosti iz perspektive Petofaktorskog modela, ali takođe ukazuju na veliki značaj evaluativnih dimenzija za razumevanje SPO, koje su uz Savesnost i Ekstraverziju najbolji prediktori SPO.

Ključne reči: socijalno poželjno odgovaranje, dimenzionalni pristup, tipološki pristup, VP+2, Malo verovatne vrline

¹ Adresa autora:
 bojan.branovacki@gmail.com

Primljeno: 16. 08. 2017.

Primljena korekcija:

27. 10. 2017.

Primljena ponovna korekcija:

21. 01. 2018.

Prihvaćeno za štampu:

22. 01. 2018.

² Rad je nastao u okviru projekta Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (ON 179006).

Socijalno poželjno odgovaranje (SPO) predstavlja jednu od aktuelnih tema u psihologiji individualnih razlika proteklih decenija (Block, 1965; Crowne & Marlowe, 1960; Edwards, 1957; Hogan & Nicholson, 1988; Kurtz, Tarquini, & Iobst, 2008; Paulhus, 2002; Wiggins, 1973). U literaturi su prisutne određene nedoslednosti u vezi sa operacionalnom definicijom (Paulhus, 2002; Uziel, 2010) i konceptualnim statusom SPO (Bollen, 2002; Paunonen & LeBel, 2012). SPO se definiše i kao distorzija u odgovaranju (npr. situaciono uslovljena) i kao dimenzija individualnih razlika (tendencija ispitanika da biranjem određenih kategorija odgovora vlastite karakteristike predstavi u skladu sa npr. socijalnim normama). Za potrebe ovog rada, termin SPO će biti isključivo upotrebljen u kontekstu dimenzije individualnih razlika, operacionalno definisane kao „tendencija ispitanika da predstavlja sebe u svetlu aktuelnih socijalnih normi i standarda“ (Zerbe & Paulhus, 1987, str. 250).

Upitničke operacionalizacije socijalno poželjnog odgovaranja

Skala Malo verovatnih vrlina - Mvv (eng. *Unlikely Virtues scale*; Tellegen, 1982) predstavlja upitničku operacionalizaciju SPO i u Telegenovom modelu ličnosti i istovremeno predstavlja samostalni indeks socijalno poželjnog odgovaranja. Drugim rečima, Mvv može biti primenjena izvan konteksta Telegenovog modela ličnosti (Patrick, Curtin, & Tellegen, 2002). Mvv meri tendenciju ispitanika da izveštava o retko prisutnim vrlinama ili da poriče često prisutne karakteristike. Povišeni skorovi na ovoj skali ukazuju na tendenciju ispitanika da upravlja impresijom drugih ljudi o vlastitim karakteristikama (Patrick et al., 2002).

U ovom radu upitničku operacionalizaciju SPO predstavlja IPIP simulacija (International Personality Item Pool, Goldberg et al., 2006) skale Malo verovatnih vrlina (IPIP Mvv). Podaci o pouzdanosti i konvergentnoj validnosti IPIP Mvv su dostupni na internet stranici: <http://ipip.ori.org/newMPQTable.htm>, i ukazuju na adekvatno funkcionisanje simulirane verzije skale.

Pored Mvv skale, dva najpoznatija i najčešće primenjivana inventara za procenu SPO su Marlov-Kraun skala socijalno poželjnog odgovaranja (Marlowe-Crowne Social Desirability Scale: MCSDS; Crowne & Marlowe, 1960) i Balansirani inventar socijalno poželjnog odgovaranja (The Balanced Inventory of Desirable Responding: BIDR; Paulhus, 1991). U odnosu na MCSDS i BIDR inventare, prednost primene IPIP Mvv, kao upitničke operacionalizacije SPO, se ogleda u tome što je IPIP Mvv znatno kraći inventar za procenu SPO, usled čega može biti lakše integrisan u upitnike namenjene proceni ličnosti, kao kontrolna skala. U odnosu na MCSDS, dodatne prednosti IPIP Mvv skale se ogledaju u tome što za njenu upotrebu nije potrebna istraživačka licenca, dok su stavke i ključ za skorovanje javno dostupni na: <http://ipip.ori.org/newMPQKey.htm#Unlikely-Virtues>. Usled navedenih prednosti, skala IPIP Mvv je odabrana kao upitnička operacionalizacija SPO.

Tipološki pristup individualnim razlikama i SPO

Tipološki pristup ili pristup usmeren na osobu (Asendorpf, Borkenau, Ostendorf, & Van Aken, 2001; Mervielde & Asendorpf, 2000; Robins, John, Caspi, Moffitt, & Stouthamer-Loeber, 1996; Roth & von Collani, 2007) polazi od pretpostavke da je osobe moguće svrstati u tipove ili klase. Individualne razlike unutar tipova su minimalne – sličan profil osobina ličnosti, dok su razlike između tipova maksimalne – različiti profili osobina ličnosti između različitih tipova. Prilikom identifikacije tipova polazi se od većeg broja bazičnih dimenzija ličnosti, koje najčešće pripadaju istom modelu ličnosti.

Tipološke studije, koje se zasnivaju na medijumu samoprocene iz referentnog okvira Petofaktorskog modela ili modela Velikih pet, najčešće ukazuju na tri tipa ličnosti: rezilijentni, hiperkontrolisani i hipokontrolisani (Costa, Herbst, McCrae, Samuels, & Ozer, 2002; Čolović, Jordanov i Nenadić, 2014). Navedeni tipovi su u relevantnoj literaturi poznate i kao ARC tipologija (Asendorpf-Robins-Caspi) (Robins et al., 1996). Iz perspektive Petofaktorskog modela, za klasu rezilijentnih je karakteristično sniženje na dimenziji Neuroticizam i povišenje na svim ostalim dimenzijama. Za tip hiperkontrolisanih je karakteristično sniženje na dimenziji Ekstraverzija, povišenje na dimenzijama Savesnost i Otvorenost i izrazito povišenje na dimenzijama Prijatnost i Neuroticizam. Tip hipokontrolisanih postiže povišene skorove na dimenzijama Ekstraverzija, Neuroticizam i Otvorenost, dok su uočljiva sniženja na dimenzijama Prijatnosti i Savesnosti (Asendorpf et al., 2001; Čolović i sar., 2014; John, Naumann, & Soto, 2008; John & Srivastava, 1999). U istraživanju domaćih autora (Sadiković, Fesl i Čolović, 2016) je identifikovan tip rezilijentnih, ali su umesto hipokontrolisanog i hiperkontrolisanih tipa identifikovani tip *suzdržanih* i tip *neadaptiranih*. Pripadnici neadaptiranog tipa postižu prosečne skorove na dimenziji Ekstraverzija, povišene skorove na dimenziji Neuroticizam i snižene skorove na dimenzijama Prijatnost, Savesnost i Otvorenost. Pripadnici klase suzdržanih imaju prosečne skorove na svim dimenzijama.

Iako postoji visok stepen konvergencije nalaza o stabilnosti izolovanih tipova primenom različite metodologije i u različitim kulturama (Alessandri et al., 2013; Asendorpf et al., 2001; Caspi & Silva, 1995; Chapman & Goldberg, 2011; Robins et al., 1996; Sadiković i sar., 2016; Schnabel, Asendorpf, & Ostendorf, 2002), ARC tipologiji je upućeno nekoliko kritika. Nalazi Ruta i Herzberga (Roth & Herzberg, 2007) ukazuju na mogućnost da je tip rezilijentnih artefakt socijano poželjnog odgovaranja, usled poklapanja profila osobina ličnosti rezilijentnog tipa sa obrascem korelacija SPO i osobina ličnosti kod istog tipa. Druga grupa nalaza indirektno ide u prilog zapažanju Ruta i Herzberga (Roth & Herzberg, 2007) i odnosi se na postignuća rezilijentnih na eksternim merama. Pripadnici rezilijentnog tipa postižu više skorove na zadovoljstvu životom, samopoštovanju, subjektivnom blagostanju i izveštavaju o višem stepenu socijalne podrške, a postižu niže skorove na autoritarnosti, izveštavaju o nižem stepenu stresa i imaju generalno manje predrasuda

(Herzberg & Roth, 2006; Roth & von Collani, 2007). Ovakav obrazac razlika autori interpretiraju kao sklonost ka SPO, koja je izražena kod klase rezilijentnih.

Dimenzionalni pristup individualnim razlikama i SPO

Dimenzionalni pristup ili pristup usmeren na varijable (Mervielde & Asendorpf, 2000; Roth & von Collani, 2007) je inkorporiran u strukturalne modele ličnosti, koji individualne razlike operacionalizuju kao stabilne dimenzije (Asendorpf et al., 2001; Matthews, Deary, & Whiteman, 2003). Osnovna pretpostavka strukturalnih modela ličnosti jeste da su razlike između osoba na pojedinačnim dimenzijama kvantitativnog karaktera, dok je „sadržaj“ dimenzije suštinski identičan za svaku osobu. Cilj dimenzionalnih modela je da identifikuju bazične osobine ličnosti koje mogu da objasne značajan opseg interindividualnih razlika (Čolović i sar., 2014).

Modeli ličnosti koji postuliraju pet bazičnih dimenzija predstavljaju dominantnu istraživačku paradigmu u aktuelnim empirijskim istraživanjima iz oblasti individualnih razlika. Relacije bazičnih osobina ličnosti i SPO su bile predmet velikog broja istraživanja (Furnham, 1997; Holden & Passey, 2010; Kurtz et al., 2008; McCrae & Costa, 1983; Ones, Viswesvaran, Vish, & Reiss, 1996; Roth & Herzberg, 2007; Smith & Ellingson, 2002), bez obzira da li je reč o upitničkim operacionalizacijama modela Velikih pet ili Petofaktorskog modela. Integracija ranijih istraživanja ukazuje na zaključak da je SPO u umereno snažnoj i negativnoj relaciji sa dimenzijom Neuroticizam, dok je u umerenoj pozitivnoj relaciji sa dimenzijom Prijatnost. SPO nije povezan sa dimenzijom Otvorenost. Kada je reč o relacijama sa dimenzijama Ekstraverzija i Savesnost, većina dosadašnjih istraživanja ukazuje na značajne, pozitivne relacije slabog intenziteta (Furnham, 1997; Holden & Passey, 2010; Kurtz et al., 2008; McCrae & Costa, 1983; Ones et al., 1996; Roth & Herzberg, 2007; Smith & Ellingson, 2002).

Pored dominantno prisutne petofaktorske strukture ličnosti (Goldberg, 1990; McCrae & Costa, 1992), kroskulturalna istraživanja iz psiholeksičke paradigme ukazuju na adekvatnost šestofaktorske (Ashton et al., 2006) i sedmofaktorske (Almagor, Tellegen, & Waller, 1995; Benet & Waller, 1995; Smederevac, Mitrović & Čolović, 2007) strukture ličnosti. Smer i snaga relacije SPO i dimenzija petofaktorskih modela je veoma slična relacijama SPO sa pet komplementarnih dimenzija HEXACO modela. Najveća razlika između petofaktorskih i HEXACO modela se ogleda u dimenziji Poštenje-skromnost, čiji sadržaj se odnosi na iskrenost, odsustvo manipulativnih ponašanja, poštovanje pravila kao i odsustvom potrebe za prestižom i povlasticama (Lee & Ashton, 2016). Dimenzija Poštenje-skromnost se pokazuje kao jedan od najboljih prediktora SPO, kada je reč o HEXACO modelu (De Vries, Zettler, & Hilbig, 2013). Međutim, ne postoje radovi koji dovode u vezu SPO i bazične dimenzije operacionalizovane sedmofaktorskim modelom ličnosti. Sedmofaktorski modeli, pored pet dimenzija koje su po sadržaju slične dimen-

zijama modela Velikih pet, obuhvataju i dve samoevaluativne dimenzije: Pozitivna i Negativna valenca. Pozitivna valenca obuhvata indikatore koji se odnose na narcističke tendencije i pozitivnu sliku o sebi, dok Negativna valenca obuhvata indikatore koji se odnose na manipulativnost i negativnu sliku o sebi (Čolović, Smederevac i Mitrović, 2014).

Ciljevi istraživanja

Glavni cilj ovog rada jeste da se ispita odnos SPO sa ARC tipologijom i testira hipoteza o povišenim skorovima na SPO kod tipa rezilijentnih. Potvrda postavljene hipoteze bi išla u prilog konzistentnim relacijama ARC tipologije sa SPO, koje su nezavisne od upitničke operacionalizacije SPO i bazičnih osobina ličnosti, kao i primenjenih metoda analize podataka. Sekundarni cilj ovog rada je da se ispituju relacije SPO sa sedam bazičnih dimenzija ličnosti. Dosadašnja istraživanja su bila ograničena na ispitivanje relacija sa pet (npr. McCrae & Costa, 1983) ili šest (npr. De Vries, Zettler, & Hilbig, 2013) bazičnih dimenzija ličnosti sa SPO, operacionalizovanim u kontekstu MCSDS i BIDR skala (Crowne & Marlowe, 1960; Goldberg, 1990; Paulhus, 1991). Potvrda ranijih nalaza, primenom različitih upitničkih operacionalizacija osobina ličnosti i SPO, može biti shvaćena kao robustnost relacija SPO i bazičnih osobina ličnosti. Pretpostavlja se negativna relacija sa dimenzijama Neuroticizam i Agresivnost i pozitivne relacije sa dimenzijama Ekstraverzija i Savesnost, kao i odsustvo relacije sa dimenzijom Otvorenost. Kada je reč o evaluativnim dimenzijama, usled njihove sličnosti sa dimenzijom Poštenje-skromnost iz HEXACO modela, koja ostvaruje pozitivnu relaciju sa SPO, očekuje se pozitivna relacija SPO sa Pozitivnom valencom i negativna relacija SPO sa Negativnom valencom.

Metod

Uzorak i procedura

U istraživanju je učestvovalo 1322 ispitanika, starosti od 18 do 77 godina ($AS = 33.63$, $SD = 12.21$), pri čemu je 684 (51.7%) ispitanika ženskog pola. Ispitanici su na osnovu stečenog obrazovanja podeljeni u 7 kategorija: (1) ispitanici sa završenom osnovnom školom (4.2%), (2) ispitanici sa završenom srednjom školom (19.4%), (3) ispitanici sa završenom visokom ili višom školom (13.6%), (4), studenti (19.7%), (5) završene osnovne studije (20.1%), (6) master, magistarske (15.4%), i (7) doktorske studije (7.5%). Uzorak je prikupljen prigodnom metodom. Istraživanje je bilo anonimno i svi ispitanici potpisali su saglasnost za učešće. Upitnik VP+2 i skala Mvv zadavani su odvojeno, pri čemu su stavke skale Mvv bile nasumice izmešane sa drugim inventarom za procenu ličnosti koji nije korišćen u ovom radu.

Instrumenti

Upitnik Velikih pet plus dva – skraćena verzija (VP+2-70: Čolović, Smederevac i Mitrović, 2014). Ovaj instrument namenjen je proceni sedam osnovnih dimenzija ličnosti: Neuroticizam, Ekstraverzija, Agresivnost, Otvorenost, Saveznost, Pozitivna Valenca i Negativna Valenca. Originalni instrument VP+2 nastao je kao rezultat druge psiholeksičke studije sprovedene u srpskom jeziku, u skladu sa nerestriktivnom metodologijom selekcije početnog skupa deskriptora ličnosti (Waller, 1999). Sve stavke formulisane su kao kratke rečenice, a upitnik ima 70 stavki (10 stavki po dimenziji) na koje se odgovara na petostepenoj Likertovoj skali. Koeficijenti pouzdanosti prikazani su u Tabeli 1.

IPIP simulacija upitnika Multidimensional Personality Questionnaire (MPQ: Tellegen, 1995/2003) – Skala Malo verovatnih vrlina (Mvv). Skala Mvv namenjena je proceni tendencije ispitanika ka davanju socijalno poželjnih odgovora. IPIP Mvv su preveli istraživači Centra za bihejvioralnu genetiku, Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, metodom povratnog prevoda (eng. *back translations*) i dostupna je na: <http://www.ipiptesting.ml/>. U IPIP simulaciji instrumenta ova skala sastoji se od 17 stavki i predstavlja meru tendencije ka ostavljanju utiska. Skala sadrži 12 pozitivno usmerenih stavki (npr. „Nikada ne odustajem“) i 5 negativno usmerenih stavki (npr. „Imam neke loše navike“). Kompletan prikaz skale se nalazi u Prilogu A. Sve stavke formulisane su u kratkom rečeničnom formatu na koje se odgovara na petostepenoj Likertovoj skali. Koeficijent pouzdanosti je umereno visok i prikazan je u Tabeli 1. Pouzdanost skale je u skladu sa rezultatima dobijenim u ranijim istraživanjima (Goldberg et al., 2006; Hurtz & Alliger, 2002).

Plan analize podataka

U cilju utvrđivanja broja i sadržaja latentnih klasa sprovedeno je finitno normalno mešovito modelovanje (eng. *finite normal mixed modeling*), odnosno analiza latentnih klasa (LCA), u R paketu Mclust (Scrucca, Fop, Murphy, & Raftery, 2016). Navedena procedura generiše rešenja sa od jedan do devet latentnih klasa, koje se razlikuju po distribuciji (sferična, dijagonalna, eliposidna), volumenu (varijabilan ili jednak), obliku (varijabilan ili jednak) i orijentaciji (paralelna sa koordinatnim osama, varijabilna ili jednaka). Na osnovu Bejzijanskog informativnog kriterijuma (BIC) se odabira optimalno rešenje. Navedeni kriterijum je najpodesniji, jer omogućava direktno poređenje između različitih rešenja (Fraleay & Raftery, 2002; Scrucca et al., 2016). Varijable na osnovu kojih je sprovedena analiza latentnih klasa bile su skorovi na osobinama ličnosti upitnika VP+2 i skor na skali Mvv.

Seriya univarijatnih analiza varijanse (ANOVA) sprovedena je u cilju ispitivanja razlika među latentnim klasama. U svakoj od analiza grupišuća varijabla je bila pripadnost latentnim klasama, a zavisne varijable bile su pojedinačni skorovi na osobinama ličnosti i skor na Mvv. Za ispitivanje relacija između osobina ličnosti sa socijalno poželjnim odgovaranjem korišćena je analiza kovarijanse (ANCOVA).

Kao zavisna varijabla (kriterijum) korišćen je skor na skali Mvv, a kao kovarijati (prediktori) u analizu su uneti skorovi na dimenzijama ličnosti VP+2. Pol, obrazovni status i starost su, takođe, uključeni u analizu kao prediktorske varijable, kako bi se kontrolisao efekat sociodemografskih obeležja ispitanika. Kako bi se dobile pouzdanije procene parametara u analizi kovarijanse, sprovedeno je samouzorkovanje (eng. *bootstrap*) na 5000 uzoraka koristeći nivo pouzdanosti od 95% i BCa (eng. *Bias corrected accelerated*) opciju. BCa podrazumeva izračunavanje intervala pouzdanosti koji su prilagođeni u odnosu na pristrasnost i ubrzanje uzoračke distribucije. U odnosu na sugestiju Pričera i Hejza (Preacher & Hayes, 2004) značajnost prediktora biće određena ukoliko interval poverenja od 95% ne obuhvata nulu.

Rezultati

Deskriptivni pokazatelji

Osnovni deskriptivni pokazatelji i koeficijenti korelacije za dimenzije ličnosti VP+2-70 i Mvv prikazani su u Tabeli 1. Vrednosti spljoštenosti i zakošenosti kreću se u preporučenom opsegu (± 1.5 ; Tabachnick & Fidell, 2013), te je zaključeno je da se podaci normalno distribuiraju. Pouzdanost svih skala ispitana na osnovu interne konzistentnosti (Kronbahova α) je zadovoljavajuća do veoma visoka.

Tabela 1

Deskriptivni pokazatelji varijabli u istraživanju i koeficijent korelacije (N = 684)

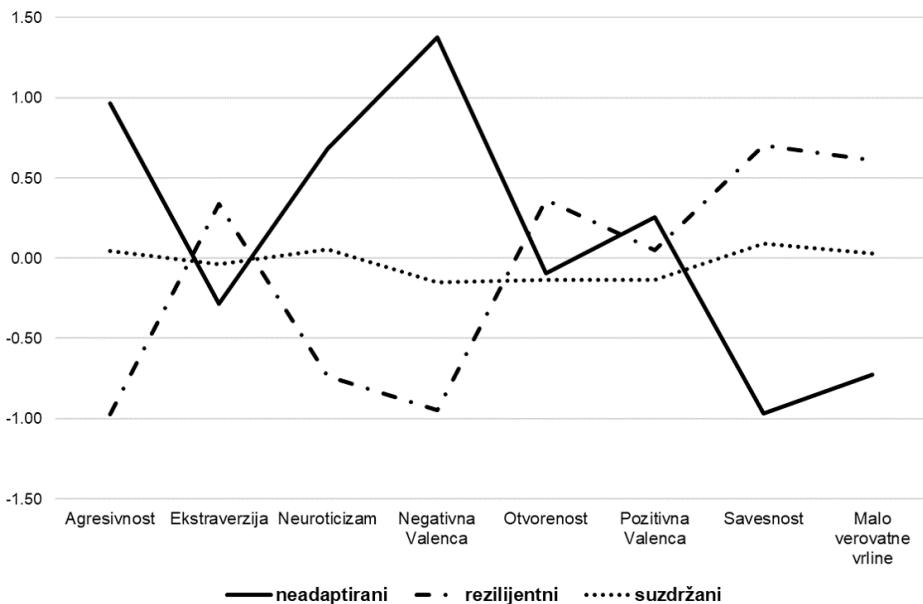
Varijable	AS	SD	α	Korelacije							
				1	2	3	4	5	6	7	8
1. Agresivnost	25.70	8.16	.87	1	-.13	.45	.57	-.05	.13	-.25	-.25
2. Ekstraverzija	39.23	6.32	.85		1	-.35	-.14	.39	.39	.29	.38
3. Neuroticizam	22.39	7.93	.97			1	.37	-.24	-.22	-.34	-.39
4. Negativna Valenca	16.95	5.92	.80				1	-.07	.18	-.42	-.40
5. Otvorenost	39.26	5.93	.78					1	.43	.26	.26
6. Pozitivna Valenca	31.49	7.00	.85						1	.20	.26
7. Savesnost	38.46	7.65	.88							1	.59
8. Malo verovatne vrline	57.23	8.25	.76								1

Napomena. Teorijski raspon skorova: 10 – 50 za dimenzije VP+2, 17-85 za Malo verovatne vrline; Sve korelacije su značajne na nivou $p < .05$, ili strožem.

Određivanje latentnih klasa i ispitivanje razlika među latentnim klasama

Rezultati analize latentnih klasa (LCA) ukazuju na identifikaciju tri latentne klase koje su definisane na osnovu osobina ličnosti VP+2-70 i Mvv, pri čemu je po BIC (-68231) kriterijumu najbolje rešenje sa elipsoidnom distribucijom, različitim volumenom i različitim oblika. Drugi i treći model sa najboljim fitom imali su BIC vrednosti od -68274.5 (5 latentnih klasa) i -68282.3 (6 latentnih klasa).

Prvu latentnu klasu ($n = 303$) karakterišu ispitanici koji imaju povišenja na dimenzijama Agresivnost, Neuroticizam i Negativna Valenca, dok snižene skorove imaju na dimenzijama Savesnost i Malo verovatne vrline. Profil druge klase ($n = 330$) karakterišu povišenja na Savesnosti i Malo verovatnim vrlinama, a sniženja su prisutna na Neuroticizmu, Negativnoj Valenci i Agresivnosti. Za treću grupu ($n = 660$) karakteristični su skorovi bliski prosečnim na svim dimenzijama (Grafik 1). Po uzoru na istraživanje u kome su dobijeni vrlo slični rezultati (Sadiković i sar., 2016) preuzeti su nazivi klasa koje su koristili pomenuti autori, te je prva grupa imenovana kao klasa neadaptiranih, druga kao klasa rezilijentnih, a treća kao klasa suzdržanih.

Grafikon 1. Latentni profili ispitanika u prostoru dimenzija upitnika VP+2-70 i skale Mvv.

Ispitivanje razlika (ANOVA) ukazuje da statistički značajne razlike između klasa postoje na svim dimenzijama ličnosti (Prilog B), kao i na dimenziji Malo

verovatnih vrline (Tabela 2). Veličine efekta razlika među klasama u odnosu na Koenove kriterijume (Cohen, 1988) su velike za dimenzije Agresivnost, Neuroticizam, Negativna Valenca, Savesnost i Malo verovatne vrline, a male za dimenzije Ekstraverzija, Otvorenost i Pozitivna Valenca. Post Hoc testiranje ukazuje da postoje razlike između svih pojedinačnih grupa, osim između grupe neadaptiranih i suzdržanih na dimenziji Otvorenost (Tabela 2).

Tabela 2

Razlike među klasama na dimenzijama Velikh pet plus dva i Malo verovatnim vrlinama (N = 684)

Varijabla	ANOVA			Post Hoc test (Scheffé)
	$F(2,1319)$	p	η_p^2	
Agresivnost	542.55	.000	.451	N > R, S > R, N > S
Ekstraverzija	33.07(2,1319)	.000	.048	N < R, S < R, N < S
Neuroticizam	212.73(2,1319)	.000	.244	N > R, S > R, N > S
Negativna Valenca	1328.68(2,1319)	.000	.668	N > R, S > R, N > S
Otvorenost	30.33(2,1319)	.000	.044	N < R, S < R
Pozitivna Valenca	16.75(2,1319)	.000	.025	N > R, S < R, N > S
Savesnost	343.22(2,1319)	.000	.342	N < R, S < R, N < S
Malo verovatne vrline	179.43(2,1319)	.000	.214	N < R, S < R, N < S

Napomena. N = neadaptirani; R = rezilijentni; S = suzdržani.

Relacije između pola, starosti, obrazovnog statusa i osobina ličnosti sa socijalno poželjnim odgovaranjem

Ispitivanje ovih relacija (ANCOVA) ukazuje da značajne univarijatne efekte na zavisnu varijablu - skalu Mvv, ostvaruju Ekstraverzija, Neuroticizam, Negativna Valenca, Pozitivna Valenca, Savesnost, obrazovanje i starost (Tabela 3). Sve nezavisne varijable su u analizu uvedene kao prediktori (kovarijati).

Tabela 3

Parcijalni doprinosi prediktora u odnosu na socijalno poželjno odgovaranje dobijeni metodom samouzorkovanja (N = 684)

Varijabla	F(1,1308)	p	β	BCa 95% interval pouzdanosti		η_p^2
				Donji	Gornji	
Agresivnost	1.08	.299	.028	-.023	.080	.001
Ekstraverzija	30.34	.000	.134**	.084	.183	.023
Neuroticizam	22.23	.000	-.120**	-.168	-.069	.017
Neg. valenca	55.30	.000	-.207**	-.263	-.151	.041
Otvorenost	3.53	.061	.045	-.003	.095	.003
Poz. valenca	28.44	.000	.136**	.078	.193	.021
Savesnost	240.87	.000	.395**	.344	.446	.156
Pol	2.15	.143	.060	-.017	.143	.002
Obrazovanje	16.51	.000	-.086**	-.129	-.043	.012
Starost	4.48	.034	.047*	.001	.093	.003

Napomena. BCa = Korekcija pristrasnosti uzoračkog ubrzanja; η_p^2 = parcijalna kvadrirana eta.

** p < .001. * p < .05.

Parcijalni doprinosi prediktora prikazani su u Tabeli 3. Skup prediktora objašnjava približno 46% varijanse kriterijuma. Kao značajni u predikciji socijalno poželjnog odgovaranja se pokazuju dimenzije Ekstraverzija, Pozitivna Valenca i Savesnost u pozitivnom smeru, i Neuroticizam i Negativna Valenca u negativnom smeru. Kao značajne za predikciju pokazuju se i kontrolne varijable obrazovanje i starost. Starije osobe, kao i osobe sa nižim nivoima obrazovanja pokazuju tendenciju ka davanju više socijalno poželjnih odgovora. Veličina efekta, u odnosu na Koenove kriterijume (Cohen, 1988), je jaka za dimenziju Savesnost, a slaba za sve ostale varijable.

Diskusija

Dobijena tri tipa ličnosti, na osnovu konstelacije osobina unutar svakog tipa, su imenovana kao u prethodnom domaćem istraživanju (Sadiković i sar., 2016): neadaptirani, suzdržani i rezilijentni tip. Neadaptirani tip karakteriše pojedince koji imaju povišenu agresivnost, emocionalno su nestabilni i imaju nisko mišljenje o sebi, udruženo sa niskom savesnošću i socijalnom kontrolom. Ovakvi pojedinci imaju i sniženu tendenciju da se prikažu u socijalno poželjnom svetlu, usled verovatno opšte nebrige o tome kako društvo na njih gleda. Značajnu determi-

nantu neadaptiranog ponašanja izgleda predstavljaju neprihvatanje socijalnih normi, manipulativnost i generalno niska potreba za prilagođavanjem društvenim i moralnim standardima. Suzdržani tip se može nazvati i neupadljivim tipom, s obzirom na to da na svim dimenzijama ličnosti ostvaruje uglavnom prosečne skorove. Konstelacija osobina u okviru tipa suzdržanih govori u prilog doprinosu prosečnog aktiviteta, kao i prosečno izraženog socijalno poželjnog odgovaranja, kontrolisanom ponašanju i suzdržanom stavu u odnosima s drugim ljudima. Ovakvi pojedinci se uglavnom drže „po strani“ i suzdržani su i u predstavljanju sebe na način koji je najpoželjniji u njihovom okruženju.

Dobijeni rezultati potvrđuju pretpostavku da tip rezilijentnih pokazuje najizraženije SPO. S obzirom na to da je u ovom istraživanju operacionalizaciju SPO predstavljala skala Mvv koja podrazumeva upravljanje impresijom, ali ne i samoobmanjivanje, može se izneti zaključak da generalno postoji određeni standard u odnosu na to šta znače pozitivne lične karakteristike – osoba koja je emocionalno stabilna, neagresivna i prijatna prema drugima, nisko manipulativna, savesna i organizovana, koja se predstavlja u svetlu aktuelnih socijalnih normi i standarda, jeste osoba koja se smatra primerom adaptiranog i poželjnog obrasca ponašanja. Pojedinci koji su vešti u procesuiranju socijalnih normi i njihovoj primeni, prikazuju se na testovima ličnosti (i najverovatnije u svakodnevnom životu) upravo u ovom svetlu. Rezilijentnim pojedincima je stalo do društva i slike o sebi koju u takvom društvu ostvaruju. Potvrda navedene hipoteze, primenom različite metodologije i upitničkih operacionalizacija osobina ličnosti i SPO, ide u prilog nalazima Ruta i Herzberga (Roth & Herzberg, 2007), ali i ukazuje na zaključak da su dobijeni nalazi nezavisni od primenjene metodologije. Ovakvi nalazi navode na važno pitanje istaknuto od strane pomenutih autora, a to je mogućnost da je tip rezilijentnih pojedinaca ustvari artefakt socijalno poželjnog odgovaranja. Ovakvim tipom istraživanja se ne može dati konačan odgovor na ovu dilemu, ali izgleda da je postojanje takve dileme opravdano, i da se može generalizovati i na druge operacionalizacije osobina ličnosti.

Potvrda većine ranijih nalaza (Furnham, 1997; Holden & Passey, 2010; Kurtz et al., 2008; McCrae & Costa, 1983; Ones et al., 1996; Roth & Herzberg, 2007; Smith & Ellingson, 2002) o vezi između socijalno poželjnog odgovaranja i osobina ličnosti u ovoj studiji, primenom različitih upitničkih operacionalizacija osobina ličnosti i SPO, može biti shvaćena kao robustnost relacija SPO i bazičnih osobina ličnosti. Malo verovatne vrline u socijalno poželjnom odgovaranju predviđaju se na osnovu visokog aktiviteta, socijalnosti, emocionalne stabilnosti, savesnosti i organizovanosti, te visokog mišljenja o sebi i niske manipulativnosti. Dakle, osobe koje su socijalne, društvene, usmerene ka drugim ljudima i interpersonalnim relacijama, a pri tom savesne, adaptirane, samouverene, razumeju i poštuju socijalne i moralne norme i imaju pozitivno mišljenje o sebi, pokazuju tendenciju da se prikazuju u socijalno poželjnom svetlu u svakodnevnom funkcionisanju. Ovakav obrazac relacija implicira „savršenog“ pojedinca, kome je istovremeno stalo do sebe, drugih, i poštovanja društvenog sistema u kome živi. Može se reći da je ovakva osoba adaptirana i predstavlja pravi prototip vrednosnog sistema

društva u kome živimo. Neočekivan je rezultat o nepostojanju povezanosti između SPO i Agresivnosti, jer je veza između SPO i Prijatnosti potvrđena u nekolicini studija (Furnham, 1997; Holden & Passey, 2010; Kurtz, et al., 2008; McCrae & Costa, 1983; Ones et al., 1996; Roth & Herzberg, 2007; Smith & Ellingson, 2002). Naime, iako se Agresivnost smatra negativnim polom dimenzije Prijatnost, pretpostavka je da sadržinski dimenzija Agresivnosti iz upitnika VP+2 sadrži druge markere, koji nisu samo suprotnost prijatnosti, već predstavljaju specifične indikatore agresivnog ponašanja i da je iz tih razloga ova veza izostala. Na primer, u studijama koje su ispitivale povezanosti između dimenzija merenih upitnikom VP+2 i drugim operacionalizacijama modela velikih pet i velikih sedam korelacije između agresivnosti i prijatnosti su slabog do umerenog negativnog intenziteta ($r = -.19$ do $-.46$) (Branovački i Sadiković, 2017; Čolović i sar., 2014).

U kontekstu poređenja tipološkog i dimenzionalnog pristupa u odnosu na socijalno poželjno odgovaranje, moguće je izneti indirektan zaključak da oba pristupa adekvatno opisuju SPO. Dimenzionalni pristup objašnjava gotovo 50% varijanse individualnih razlika na dimenziji SPO, dok tipološki pristup na jasan način ukazuje na razlike tipova ličnosti u odnosu na tendenciju prikazivanja sebe u socijalno poželjnom svetlu.

Doprinos ovog rada, u kontekstu dileme da li je rezilijentni tip samo artefakt SPO, primarno je metodološkog karaktera. Promena upitničke operacionalizacija SPO (Mvv umesto BIDR ili MSCSM skale) i modela ličnosti (sa dodatkom evaluativnih dimenzija), kao i metode analize podataka, govore u prilog tome da nalazi koje dobijaju Rut i Herzberg (Ruth & Herzberg, 2007) nisu artefakt primenjenih instrumenata. Da bi se dobio konačan odgovor na ovo pitanje, naredno istraživanje bi trebalo dizajnirati tako da je moguće pružiti odgovor na pitanja da li klasa rezilijentnih postiže: (1) povišene skorove "pozitivnim" merama (npr. subjektivno blagostanje, zadovoljstvo životom, pozitivne emocije); (2) snižene skorove u odnosu na preostale klase, na "negativnim" merama (npr. depresivnost, operacionalizovana kao crta ličnosti, agresivnost, tuga, itd.); kao i da li postoji odsustvo razlika između klase rezilijentnih i preostalih klasa na eksternim kriterijumima tj. životnim ishodom koji prevazilaze samoprocenu (npr. mesečni prihodi, napredovanje u karijeri, uspeh tokom školovanja/studija, kvalitet interpersonalne interakcije, odnosi u braku, stilovi vaspitanja dece) i uopšteno odgovoru i adaptaciji rezilijentnog pojedinca na različite razvojne krize i izazove tokom života.

Reference

- Alessandri, G., Vecchione, M., Donnellan, B. M., Eisenberg, N., Caprara, G., & Cicciuch, J. (2013). On the cross-cultural replicability of the resilient, undercontrolled, and overcontrolled personality types. *Journal of Personality, 82*, 340–353. doi: 10.1111/jopy.12065

- Almagor, M., Tellegen, A., & Waller, N. G. (1995). The Big Seven Model: A crosscultural replication and further exploration of the basic dimensions of natural language trait descriptors. *Journal of Personality and Social Psychology*, *69*, 300–307. doi: 10.1037//0022-3514.69.2.300
- Asendorpf, J. B., Borkenau, P., Ostendorf, F., & van Aken, M. A. G. (2001). Carving personality description at its joints: confirmation of three replicable personality prototypes for both children and adults. *European Journal of Personality*, *15*, 169–198. doi: 10.1002/per.408
- Ashton, M. C., Lee, K., de Vries, R. E., Perugini, M., Gnisci, A., & Sergi, I. (2006). The HEXACO model of personality structure and indigenous lexical personality dimensions in Italian, Dutch, and English. *Journal of Research in Personality*, *40*, 851–875. doi: 10.1016/j.jrp.2005.06.003
- Benet, V., & Waller, N. G. (1995). The Big Seven Factor Model of personality description: Evidence for its cross-cultural generality in a Spanish sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, *69*, 701–718. doi: 10.1037/0022-3514.69.4.701
- Block, J. (1965). *The challenge of response sets*. New York: Appleton Century-Crofts.
- Bollen, K. A. (2002). Latent variables in psychology and the social sciences. *Annual Review of Psychology*, *53*, 605–634. doi: 10.1146/annurev.psych.53.100901.135239.
- Branovački, B. i Sadiković, S. (2017). *Primena i validacija SAPA tehnologije na srpskom uzorku*. Prezentovano na naučno-stručnom skupu Savremeni trendovi u psihologiji, Novi Sad, Srbija.
- Caspi, A., & Silva, P. A. (1995). Temperamental qualities at age three predict personality traits in young adulthood: Longitudinal evidence from a birth cohort. *Child Development*, *66*, 486–498. doi: 10.2307/1131592
- Chapman, B. P., & Goldberg, L. R. (2011). Replicability and 40-year predictive power of childhood ARC types. *Journal of Personality and Social Psychology*, *101*, 593–606. doi: 10.1037/a0024289
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Earlbaum Associates. doi: 10.4324/9780203771587
- Costa, P. T., Herbst, J. H., McCrae, R. R., Samuels, J., & Ozer, D. J. (2002). The replicability and utility of three personality types. *European Journal of Personality*, *16*, 73–87. doi: 10.1002/per.448
- Crowne, D. P., & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, *24*, 349–354. doi: 10.1037/h0047358
- Čolović P., Smererevac, S. i Mitrović, D. (2014). Velikih pet plus dva: validacija skraćene verzije. *Primenjena psihologija* 7(dodatak), 227–254. doi: 10.19090/pp.2014.3-1.227-254
- Čolović, P., Jordanov, M. i Nenadić, F. (2014). Tipovi ličnosti u okviru modela velikih pet: poređenje rešenja dobijenih klaster analizom i analizom latentnih profila. *Primenjena psihologija*, *2*, 203–219. doi: 10.19090/pp.2015.2.203-219

- De Vries, R. E., Zettler, I., & Hilbig, B. E. (2013). Rethinking Trait Conceptions of Social Desirability Scales. *Assessment, 21*, 286–299. doi:10.1177/1073191113504619
- Edwards, A. L. (1957). *The social desirability variable in personality assessment and research*. New York: Dryden Press.
- Fraley, C., & Raftery, A. E. (2002). Model-Based Clustering, Discriminant Analysis, and Density Estimation. *Journal of the American Statistical Association, 97*(458), 611–631. doi: 10.1198/016214502760047131
- Furnham, A. (1997). *The Psychology of Behaviour at Work*. Hove: Psychology Press.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": the Big-five factor structure. *Journal of personality and social psychology, 59*(6), 1216–1229. doi: 10.1037//0022-3514.59.6.1216
- Goldberg, L. R., Johnson, J. A., Eber, H. W., Hogan, R., Ashton, M. C., Cloninger, C. R., & Gough, H. C. (2006). The International Personality Item Pool and the future of public-domain personality measures. *Journal of Research in Personality, 40*, 84–96. doi: 10.1016/j.jrp.2005.08.007
- Herzberg, P., & Roth, M. (2006). Beyond resilient, undercontrollers, and overcontrollers? An extension of personality prototype research. *European Journal of Personality, 20*, 5–28. doi: 10.1002/per.557
- Hogan, R., & Nicholson, R. A. (1988). The meaning of personality test scores. *American Psychologist, 43*, 621–626. doi: 10.1037//0003-066x.43.8.621
- Holden, R. R., & Passey, J. (2010). Socially desirable responding in personality assessment: Not necessarily faking and not necessarily substance. *Personality and Individual Differences, 49*(5), 446–450. doi: 10.1016/j.paid.2010.04.015
- Hurtz, G. M., & Alliger, G. M. (2002). Influence of Coaching on Integrity Test Performance and Unlikely Virtues Scale Scores. *Human Performance, 15*(3), 255–273. doi: 10.1207/S15327043HUP1503_02
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research 2* (pp. 102–138). New York: Guilford Press.
- John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative big five trait taxonomy. *Handbook of personality: Theory and research, 3*, 114–158.
- Kurtz, J. E., Tarquini, S. J., & Iobst, E. A. (2008). Socially desirable responding in personality assessment: Still more substance than style. *Personality and Individual Differences, 45*(1), 22–27. doi: 10.1016/j.paid.2008.02.012
- Lee, K., & Ashton, M. C. (2016). Psychometric Properties of the HEXACO-100. *Assessment, 1*–15. doi:10.1177/1073191116659134
- Matthews, G., Deary, I. J., & Whiteman, M. C. (2003). *Personality Traits*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1983). Social desirability scales: More substance than style. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 51*(6), 882–888. doi: 10.1037//0022-006X.51.6.882

- Mervielde, I., & Asendorpf, J. (2000). Variable-centered and person-centered approaches to childhood personality. *Advances in Personality Psychology, 1*, 37–76.
- Ones, D., Viswesvaran, C., Vish, D., & Reiss, A. (1996). The Role of Social Desirability in Personality Testing for Personnel Selection. *Journal of Applied Psychology, 81*, 660–679. doi: 10.1037/0021-9010.81.6.660
- Patrick, C. J., Curtin, J. J., & Tellegen, A. (2002). Development and validation of a brief form of the Multidimensional Personality Questionnaire. *Psychological assessment, 14*(2), 150. doi: 10.1037//1040-3590.14.2.150
- Paulhus, D. L. (1991). Measurement and control of response bias. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, & L. S. Wrightsman (Eds.), *Measures of personality and social psychological attitudes* (pp. 17–59). San Diego, CA: Academic Press. doi: 10.1016/b978-0-12-590241-0.50006-x
- Paulhus, D. L. (2002). Socially desirable responding: The evolution of a construct. In H. I. Braun, D. L. Jackson, & D. E. Wiley (Eds.), *The role of psychological constructs in psychological and educational measurement* (pp. 49–69). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Paunonen, S. V., & LeBel, E. P. (2012). Socially desirable responding and its elusive effects on the validity of personality assessments. *Journal of Personality and Social Psychology, 103*(1), 158–175. doi: 10.1037/a0028165
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers, 36*(4), 717–731. doi: 10.3758/BF03206553
- Robins, R. W., John, O. P., Caspi, A., Moffitt, T. E., & Stouthamer-Loeber, M. (1996). Resilient, overcontrolled, and undercontrolled boys: Three replicable personality types. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 157–171. doi: 10.1037//0022-3514.70.1.157
- Roth, M., & Herzberg, P. Y. (2007). The resilient type: 'Simply the best' or merely an artifact of social desirability? *Psychology Science, 49*(2), 150–167.
- Roth, M., & von Collani, G. (2007). A head-to-head comparison of Big-Five types and traits in the prediction of social attitudes: Further evidence for a five-cluster typology. *Journal of Individual Differences, 28*, 138–149. doi: 10.1027/1614-0001.28.3.138
- Sadiković, S., Fesl, D. i Čolović, P. (2016). Tipovi ličnosti na novoj teritoriji: analiza latentnih profila u prostoru tri psiholeksička modela ličnosti. *Primenjena psihologija, 9*, 41–61. doi: 10.19090/pp.2016.1.41-61
- Schnabel, K., Asendorpf, J. B., & Ostendorf, F. (2002). Replicable types and subtypes of personality: German NEO PI-R versus NEO-FFI. *European Journal of Personality, 16*, 7–24. doi: 10.1002/per.445
- Scrucca, L., Fop, M., Murphy, T. B., & Raftery, A. E. (2016). mclust 5: Clustering, Classification and Density Estimation Using Gaussian Finite Mixture Models. *The R Journal, 8*(1), 289–317.

- Smederevac, S., Mitrović, D., & Čolović, P. (2007). The structure of the lexical personality descriptors in Serbian language. *Psihologija, 40*, 485–508. doi: 10.2298/psi0704485s
- Smith, D. B., & Ellingson, J. E. (2002). Substance versus style: a new look at social desirability in motivating contexts. *The Journal of applied psychology, 87*(2), 211–219. doi: 10.1037//0021-9010.87.2.211
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*, 6th ed. Boston: Pearson.
- Tellegen, A. (1982). *Brief manual for the Multidimensional Personality Questionnaire*. Unpublished manuscript. Minneapolis: University of Minnesota.
- Tellegen, A. (1995/2003). *Multidimensional Personality Questionnaire–276 (MPQ-276) test booklet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Uziel, L. (2010). Rethinking Social Desirability Scales: From Impression Management to Interpersonally Oriented Self-Control. *Perspectives on Psychological Science: A Journal of the Association for Psychological Science, 5*(3), 243–262. doi: 10.1177/1745691610369465
- Waller, N. G. (1999). Evaluating the structure of personality. In C. R. Cloninger (Ed.), *Personality and psychopathology* (pp. 155–197). Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Wiggins, J. S. (1973). *Personality and prediction: Principles of personality assessment*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Zerbe, W. J., & Paulhus, D. L. (1987). Socially desirable responding in organizational behavior: A reconception. *Academy of Management Review, 12*, 250–264.

Prilog A

Skala Malo verovatnih vrlina

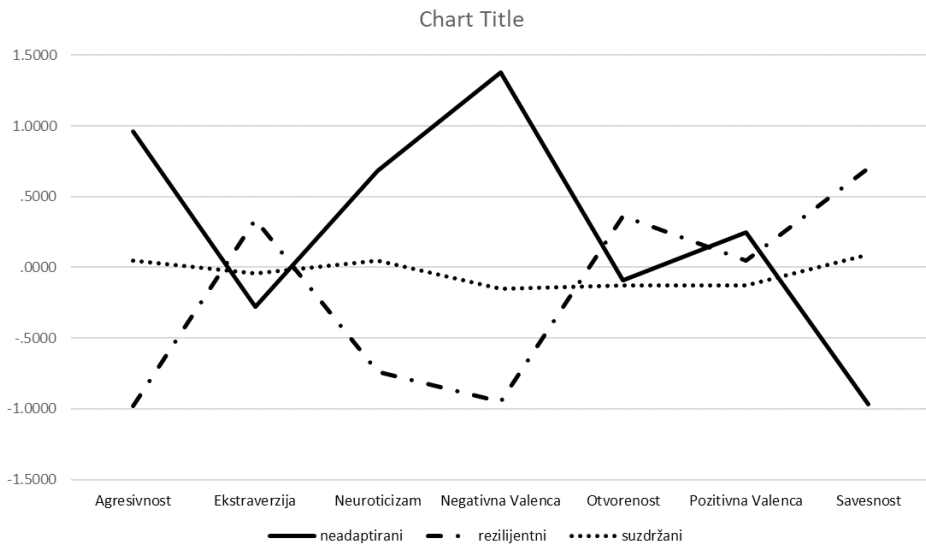
		1-----	2-----	3-----	4-----	5
		Uopšte se ne slažem	Nisam siguran			Potpuno se slažem
1.	Nikada ne odustajem.	1	2	3	4	5
2. (R)	Nisam uvek onakav kakvim se činim.	1	2	3	4	5
3. (R)	Nisam uvek iskren prema sebi.	1	2	3	4	5
4. (R)	Ponekad sam morao da lažem.	1	2	3	4	5
5. (R)	Imam neke loše navike.	1	2	3	4	5
6. (R)	Ne radim uvek onako kako govorim.	1	2	3	4	5
7.	Uvek sam spreman na sve.	1	2	3	4	5
8.	Spreman sam da uradim sve za druge.	1	2	3	4	5
9.	Nikada nisam ogovarao druge.	1	2	3	4	5
10.	Uvek sam spreman da počnem iznova.	1	2	3	4	5
11.	Uvek znam šta radim.	1	2	3	4	5
12.	Odmah znam šta treba činiti.	1	2	3	4	5
13.	Uvek znam zašto nešto radim.	1	2	3	4	5
14.	Znam da svako ko pokuša može da dobije posao.	1	2	3	4	5
15.	Nikada ne gubim nadu.	1	2	3	4	5
16.	Uvek priznam kad napravim grešku.	1	2	3	4	5
17.	Verujem da nikad ne postoji izgovor za laganje.	1	2	3	4	5

Napomena. (R) = inverzne stavke.

Prilog B

Razlike klasa ličnosti u odnosu na socijalno poželjno odgovaranje

Prilikom sprovođenja analize latentnih klasa sa osobinama ličnosti VP+2-70 korišćeni su isti kriterijumi kao i u prvobitnoj analizi u kojoj je bila uključena skala Mvv. Izdvojeno je rešenje sa tri klase sa elipsoidnom distribucijom, različitim volumenom i različitim oblika pri čemu je BIC kriterijum -59717.64. Konfiguracija latentnih klasa ekvivaletna je originalnom rešenju pri čemu je izostavljena skala Mvv (Grafikon B).

Grafikon B. Latentni profili ispitanika u prostoru dimenzija upitnika VP+2-70.

U cilju ispitivanja razlika među klasama u odnosu na socijalno poželjno odgovaranje sprovedena je univarijatna analiza varijanse (ANOVA). Rezultati sugerišu da postoje značajne razlike ($F(2, 1319) = 179.44, p < .001, \eta_p^2 = .214$) među grupama pri čemu je veličina efekta jaka. Post hoc testiranje ukazuje da postoje značajne razlike između svih klasa ($p < .001$), pri čemu klasa rezilijentnih ($AS = .69$) ostvaruje najviše skorove, zatim klasa suzdržanih ($AS = .03$) dok klasa neadaptiranih ostvaruje najniže skorove ($AS = -.73$).

Milan Oljača
Bojan Branovački
Selka Sadiković

Department of
psychology, Faculty of
philosophy, University
of Novi Sad

SOCIAL DESIRABILITY BIAS AND PERSONALITY STRUCTURE - DIMENSIONAL AND TYPOLOGICAL PERSPECTIVES

Main goal of this research is examination of social desirability bias (SDB), and its relation to dimensions and types of personality. Study was carried out on 1322 (76% female) participants, aged from 18 to 72 years ($M = 33.63$). IPIP simulation of Unlikely virtues (Uv) scale, questionnaire operationalisation of social desirability bias, and short version of VP + 2, questionnaire operationalisation of seven lexical dimensions in Serbian language, were administered. Latent class analysis was conducted in shared latent space of dimensions of VP + 2 and Uv. Bayesian information criterion indicates that the optimal solution consists of three personality types: Unadapted, Resilient and Constrained. Results are in accordance with assumptions about relations between social desirability bias and personality types. Resilient type scores moderately high on SDB, constrained type scores average, whilst unadapted type achieves moderately lowered scores on SDB. In order to examine relations between SDB and personality dimensions, gender, age and education status, analysis of covariance was applied. Results of this research confirm findings from previous research about relations between SDB and Five factor model personality dimensions, but also indicated the importance of the evaluative dimensions in understanding SDB.

Key words: social desirability bias, dimensional perspective, typological perspective, VP+2, Unlikely virtues